

شناسایی عوامل اثرگذار بر خلاقیت دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهر تهران

سودابه سادات موسوی^۱

دکتر معصومه اولادیان^۲

دکتر محمد نقی ایمانی^۳

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل اثرگذار بر خلاقیت دانش آموزان مقطع متوسطه شهر تهران صورت گرفت. نوع پژوهش به لحاظ هدف کاربردی و اجرای آن با رویکرد کیفی بوده است. دانش آموزان مقطع متوسطه دوم جامعه آماری پژوهش را تشکیل دادند که تعداد آنها ۱۶۴۹ نفر بود که دسترسی به آنها و انتخاب آنها به عنوان جامعه مقدر بود، نمونه گیری به صورت تصادفی ساده بود ۳۰۸ نفر مورد تحلیل قرار گرفت. در فاز کیفی به کمک تکنیک دلفی با نظرخواهی از خبرگان، شاخص های تاثیرگذار بر خلاقیت دانش آموزان شامل سه بخش اصلی فردی، خانواده و مدرسه و ۱۲ مؤلفه فرعی بیرون کشیده شد. سپس به تعیین میزان اهمیت و رتبه بندی هر یک از مؤلفه ها از نظر اعضای هیئت علمی و خبرگان به وسیله پرسشنامه محقق ساخته با پایای ۰.۸۶ پرداخته شد. نمونه گیری به صورت

۱ - دانشجوی دکترای مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دماوند، دماوند، ایران

(Soudabehmousavi775@gmail.com)

۲ - استادیار فلسفه تعلیم و تربیت گرایش برنامه ریزی درسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دماوند، دماوند، ایران

(m.oladian@yahoo.com) نویسنده مسئول

۳ - استادیار گروه مدیریت آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، رودهن،

ایران (imani1348@yahoo.com)

هدفمند بود و ۵۰ نفر نمونه آن را تشکیل دادند. جهت شناسایی عوامل از آزمون ISM و برای رتبه‌بندی شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها از روش AHP استفاده شد. پایایی مولفه‌ها با محاسبه آلفای کرونباخ بررسی و تایید شد. یافته‌های بدست آمده از تحلیل بر اساس کدهای طبقه‌بندی شده موضوعی، عبارتند از: عوامل فردی، خانواده و مدرسه بودند. در نهایت نتیجه موید اثر دو عامل فردی و مدرسه بر خلاقیت اثرگذار بوده است و عامل خانواده بر خلاقیت اثر نداشته است؛ همچنین در میان عوامل؛ عامل فردی بیشترین تاثیر را بر خلاقیت دانش‌آموزان مقطع متوسطه داشته است.

واژگان کلیدی: خلاقیت، خلاقیت دانش‌آموزان، عوامل موثر بر خلاقیت

مقدمه

امروزه خلاقیت^۱ فضای آموزشی نقش و جایگاه برجسته‌ای در مبحث کیفیت و برنامه ریزی آموزشی دارد. به طوری که شور و شوق به تحصیل، فعال شدن حس کنجکاوی و افزایش خلاقیت دانش‌آموزان ارتباط نزدیکی با وضعیت محوطه آموزشی آنها دارد. ایجاد محیط آموزشی برای دانش‌آموزان سال‌هاست که به عنوان یک دغدغه جدی نزد سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان آموزش و پرورش مطرح شده است. این مساله یکی از نیازهای اساسی دانش‌آموزان در مقاطع مختلف تحصیلی است، زیرا کودکان بسیاربصری هستند. آنها از محیط و فضاهایی که خلاقیت را القا کند، لذت می‌برند و به دلیل افزایش انگیزه‌ها، پیشرفت‌های چشمگیری در زمینه‌های علمی خواهند داشت (امینی، محبوبی و نوری، ۱۳۹۳). اگر امکانات، تسهیلات و برنامه‌ریزی‌های دقیق و متناسب آموزشی بتوانند حس کنجکاوی فراگیران را تحریک کنند و آنها را به سوی خود جذب نماید، این محیط برای آنها خلاق خواهد بود (دانشجو، حسینی علمداری و معینی پور، ۱۳۹۷). بنابراین لازم است والدین و مربیان و همه دست‌اندرکاران آموزش و پرورش با همکاری و تعامل، تلاش

1 - creative

خود را بکار گیرند تا مراکز آموزشی را به محیط‌هایی با خلاق برای دانش آموزان تبدیل کنند تا پیشرفت تحصیلی آنها ارتقاء یابد. برای دست یابی به تحقق آرمان‌های مربوط به شاداب سازی مدارس جهت پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، باید تحولات جدی در نگرش مدیران و مسئولان نظام آموزش و پرورش و برنامه‌ریزی‌های آموزشی مطابق با استانداردهای جهانی ایجاد نمود (صمدی، رجایی‌پور، آقا حسینی و قلاوندی، ۱۳۹۷).

خلاقیت، یکی از مفاهیم اساسی زندگی هر فرد (به ویژه دانش آموز) است. که تاثیر به سزایی بر سبک زندگی و میزان موفقیت تحصیلی وی دارد و تمایل به ارائه رفتارهایی را ارتقا می‌دهد که به موفقیت تحصیلی فرد کمک می‌کند (مردان شاهی، ۲۰۱۵). همچنین، خلاقیت از موثرترین عوامل تاثیر گذار در روند زندگی است و بدون آن، زمینه فعالیت، ابتکار، اختراع و زندگی سالم ایجاد نمی‌شود (چادویک^۱، ۲۰۱۸). در واقع، خلاق زیستن با ایجاد آرامش در محیط زندگی فرد، منجر به بهبود روابط شده و در نتیجه تاثیر مثبتی بر احساسات، عواطف و محیط اجتماعی می‌گذارد. بسیاری از مطالعات نشان می‌دهد که خلاقیت به عنوان یک اثر مثبت در زندگی، روابط بین فردی را تسهیل می‌کند و پیامدهای مثبت بی‌شماری بر دانش، سلامت اجتماعی و فعالیت‌های فرد دارد (آماویل^۲، ۲۰۱۸؛ لین، کریستیاوان و فیتریا^۳، ۲۰۱۸).

به منظور ایجاد خلاقیت راه حل‌های بسیاری توسط پژوهش‌گران ارائه شده است که هر یک به عوامل موثر عنوان شده در خلاقیت اشاره دارد (عباسی، باقری و کردستانی، ۱۳۹۷؛ پناهی و دهقانی، ۱۳۹۱) عنوان می‌کند که باید با تحولات عصر جدید هماهنگ شد و در مدارس علاوه بر سبک‌های جدید تدریس به برآورده کردن نیازهای عاطفی دانش آموزان در قالب کسب مهارت-های زندگی و حل مسئله و تفکر انتقادی و برخورد با موانع

1 - Chadwick

2 - Amabile

3 - Lian, Kristiawan & Fitriya

متمرکز شد، در غیر این صورت، جریان آموزشی یک فرایند مکانیکی و بی روح خواهد بود. نشاط فضای آموزشی نیز از راه حل‌های عنوان شده دیگر است. نشاط محیط آموزشی جایگاه ویژه‌ای در کیفیت و برنامه ریزی آموزشی دارد به طوری که شور شوق به تحصیل، تمایل حس کنجکاوی و افزایش خلاقیت دانش‌آموزان ارتباط نزدیکی با وضعیت محیط آموزشی آن‌ها دارد. در واقع، ایجاد محیط آموزشی خلاقیت برای دانش‌آموزان سال هاست که به عنوان یک دغدغه جدی نزد سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان آموزش و پرورش مطرح شده است. این مسئله یکی از نیازهای اساسی دانش‌آموزان در مقاطع مختلف تحصیلی است (خسروجردی و محمودی، ۱۳۹۳). آن‌ها از محیط و فضاهایی که خلاقیت را القا می‌کنند، لذت می‌برند (لیسگر^۱، ۲۰۱۰)، و به دلیل افزایش انگیزه‌ها، پیشرفت‌های چشم‌گیری در زمینه‌های علمی خواهند داشت (پاترا و سائور^۲، ۲۰۱۶). لذا لازم است سیاست‌گذاران، کارشناسان و مربیان آموزش و پرورش با همکاری و تعامل، تلاش خود را به کار گیرند، تا مراکز آموزشی را به محیط‌هایی خلاقیت برای دانش‌آموزان تبدیل کنند و پیشرفت تحصیلی آن‌ها ارتقا دهند. برای دستیابی به تحقق آرمان‌های مربوط به خلاقیت مدارس جهت پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، باید تحولات جدی در نگرش مدیران و مسئولان نظام آموزش و پرورش و برنامه‌ریزی‌های آموزشی مطابق با استانداردهای جهانی ایجاد نمود (نیاز آذری، ۱۳۹۱). سودرسانا^۳ و همکاران (۲۰۱۹) بیان می‌کنند که داشتن عقاید مذهبی بر خلاقیت دانش‌آموزان اثر مثبتی می‌گذارد.

علی‌رغم اهمیت مسئله خلاقیت دانش‌آموزان در سطح جهانی، پژوهش‌ها و مطالعات انجام شده حاکی از آن است که وضعیت برنامه‌ها و فعالیت‌های مربوط به ایجاد خلاقیت در بین دانش‌آموزان مورد توجه زیادی قرار نگرفته است. برای مثال، نیاز آذری (۱۳۹۱)،

1 - Lisger

2 - Patra & Saur

3 - Sudarsana

در پژوهش خود با هدف بررسی خلاقیت و نشاط در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، عنوان می کند که میزان خلاقیت و نشاط در مدارس ایران بسیار پایین است و در برنامه ریزی آموزشی جایگاهی ندارد. همچنین، صالحی عمران و عابدینی (۱۳۹۷) نیز در پژوهش خود با هدف بررسی خلاقیت و نشاط در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، عنوان می کند که میزان خلاقیت و نشاط در مدارس ایران بسیار پایین است و در برنامه ریزی آموزشی جایگاهی ندارد. نتایج پژوهش سینکلیر^۱ (۲۰۱۸)، نشان دهنده اهمیت روابط خانوادگی و دوستانه و همچنین گسترش انعطاف پذیری در روابط خانواده و همسالان در خلاقیت بود. شاهن^۲ (۲۰۱۸) در مطالعه ای به بررسی آموزش خلاقیت در مدارس، به مطالعه غیر تصادفی با استفاده از روش آمیخته پرداخت. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که دخالت در روند آموزشی دانش آموزان جهت افزایش رضایت تحصیلی در آنان با ایجاد عاطفه مثبت و ارتباط بین همکلاسی ها ایجاد می گردد. همچنین، امینی و همکاران (۱۳۹۳) نیز در پژوهشی عنوان کردند که بین وضعیت موجود و مطلوب خلاقیت در مدارس ایران، تفاوتی معنادار وجود دارد، یعنی وضعیت موجود با وضعیت مطلوب فاصله دارد. این در حالی است که خلاقیت دانش آموزان که منجر به ایجاد رضایت و تفکر مثبت در آنان می شود.

بنابراین نیازسنجی دانش آموزان مقطع متوسطه توسط مدارس با تفکری قدیمی و ناکارآمد دنبال می شود؛ به همین دلیل میزان خلاقیت در مدارس ما بسیار پایین است؛ در مدرسه خالی از خلاقیت؛ سخن گفتن از خلاقیت قدری مشکل خواهد بود. یکی از مشکلات هر جامعه، غفلت از خلاقیت و در نتیجه افزایش بیماری های مختلف روانی از قبیل اضطراب و افسردگی است؛ وظیفه آموزش و پرورش، دیگر آن نیست که تولید عده ای فارغ التحصیل کند که فقط بتوانند امرار معاش کنند، زیرا از رشد و توسعه فردی، رشد

1 - Sinclair

2 - Shaheen

و توسعه در جنبه‌های اجتماعی حاصل می‌شود و این ایجاد خلاقیت از سنین پائین در مدارس متوسطه می‌تواند به رشد و توسعه اجتماعی بدل شود و عدم توجه یا توجه ناکافی به آن می‌تواند باعث کاهش سطح اثر بخشی افراد در جامعه در بلند مدت شود؛ در اینجا این سوال مطرح می‌شود: عوامل اثر گذار بر خلاقیت دانش آموزان مقطع متوسطه کدامند؟

روش‌شناسی

برای اجرای پژوهش از دو رویکرد کیفی و کمی بصورت تلفیقی استفاده شد. این پژوهش از لحاظ هدف در فاز اول طراحی مدل، یک تحقیق اکتشافی و در فاز دوم آسیب شناسی و بر اساس مدل یک تحقیق توصیفی است. روش اجرای این پژوهش، توصیفی پیمایشی و از نوع همبستگی می‌باشد. در فاز کیفی ابتدا فهرستی از شاخص‌های شایستگی‌های موثر بر خلاقیت دانش آموزان از محتوی ادبیات نظری و پیشینه پژوهش استخراج شد. شاخص‌های استخراجی به صورت فرمی در مقیاس ۵ درجه ای لیکرت (خیلی کم=۱، کم=۲، متوسط=۳، خیلی زیاد=۴، زیاد=۵) بود که میزان شاخص‌ها از نظر صاحب نظران پرسش شده بود. بعلاوه این فرم نیز شامل تعدادی سوال باز جهت ارائه نظرات تکمیلی توسط صاحب نظران بود. با بهره گیری از روش دلفی این فرم‌ها در اختیار ۵۰ نفر از خبرگان و معلمان قرار داده شد. شاخص‌های موثر بر خلاقیت دانش آموزان از طریق مصاحبه بیرون کشیده شد. بر اساس این شاخص‌ها ابزار بخش کمی پژوهش تدوین شد. ابزار پژوهش یک پرسشنامه محقق ساخته با ۲۱ گویه در مقیاس ۵ درجه ای لیکرت جهت بررسی سه وضعیت موجود و مطلوب بود. برای بررسی روایی صوری و محتوایی پرسشنامه با توجه به نظرات متخصصان بررسی و اصلاح شد و روایی آن تایید گردید. پایایی پرسشنامه با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از مولفه‌ها بررسی و تایید شد. پایایی کلی پرسشنامه هم ۰/۹۶ محاسبه شد. جهت سنجش وضع موجود خلاقیت در دانش آموزان مقطع متوسطه شهر تهران برای گردآوری اطلاعات، جامعه آماری را دانش آموزان شهر تهران تشکیل دادند که تعداد آنها ۱۶۴۹ نفر بودند. روش نمونه گیری نیز تصادفی ساده

بود. تعداد نمونه طبق فرمول کوکران ۳۱۲ نفر تعیین گردیدند؛ برای جبران ریزش احتمالی پرسشنامه، به میزان ۲۵ درصد بیشتر، پرسشنامه پخش شد که در نهایت تعداد ۳۰۸ پرسشنامه سالم مورد تحلیل قرار گرفت. پرسشنامه محقق ساخته شامل ۲۱ سوال بود گویه‌های ۱ تا ۷ مربوط به عامل فردی، ۸ تا ۱۵ مربوط به عامل مدرسه، ۱۶ تا ۲۱ مربوط به عامل خانواده می‌باشد همچنین جهت بررسی عوامل مؤثر نیز از پرسشنامه بهره گرفته شد. جهت تحلیل داده‌ها نیز در یک گام از آزمون t تک نمونه‌ای، F، شفه و تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد.

یافته‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌ها، فرایندی چند مرحله‌ای است که طی آن داده‌هایی که از طریق به کارگیری ابزارهای جمع‌آوری فراهم آمده‌اند؛ خلاصه، کدبندی و دسته‌بندی و در نهایت پردازش می‌شوند تا زمینه برقراری انواع تحلیل‌ها و ارتباط بین این داده‌ها به منظور پاسخ به سوالات تحقیق فراهم آید.

ابعاد	معیار	علامت اختصاری	F	C	F+C	F-C	Wi	Wj	اولویت
عامل فردی	رضایت از زندگی	c1	۳/۸۱۹	۲/۸۲۵	۶/۶۴۴	-۰/۹۹۴	۶/۱۸۸	۰/۹۲۳	۵
	اعتماد به نفس	c2	۳/۳۴۰	۲/۷۶۰	۶/۱۰۰	-۰/۵۸۰	۶/۱۳۸	۰/۸۵۱	۱۱
	نگرش مثبت نسبت به خود و محیط	c3	۳/۴۴۶	۳/۲۰۴	۶/۶۵۰	-۰/۴۴۱	۶/۶۵۵	۰/۹۲۵	۶
	آسود و هدف داشتن	c4	۲/۷۰۱	۲/۰۱۵	۶/۷۱۶	-۰/۶۶۶	۶/۷۵۱	۰/۹۲۸	۴
	خوش بینی	c5	۳/۸۳۱	۲/۰۵۷	۶/۸۸۹	-۰/۷۷۴	۶/۹۳۲	۰/۹۳۳	۲
	احساس معنی در زندگی (معنا دار بودن زندگی)	c6	۳/۷۴۴	۲/۱۳۲	۶/۸۷۶	-۰/۶۱۲	۶/۹۰۳	۰/۹۵۹	۳
	ارتباط دوستانه و صمیمانه یا همسالان و همکلاسها	c7	۳/۵۶۰	۲/۷۹۰	۶/۳۵۰	-۰/۷۷۰	۶/۳۹۶	۰/۸۸۹	۷
عامل خانوادگی	سبک تربیتی والدین	c8	۲/۴۶۴	۲/۲۰۴	۵/۶۶۹	-۰/۹۴۰	۵/۵۲۹	۰/۷۷۱	۱۵
	روابط صمیمی بین اعضا خانواده	c9	۳/۱۲۳	۲/۲۱۷	۶/۳۴۱	-۰/۰۹۴	۶/۳۴۲	۰/۸۸۱	۸
	حمایت خانواده	c10	۲/۷۵۸	۲/۲۰۸	۵/۹۶۵	-۰/۴۵۰	۵/۹۲۲	۰/۸۳۱	۱۳
	برنامه‌های گردشگری و تفریحی خانواده	c11	۲/۳۶۴	۲/۴۹۶	۶/۸۶۰	-۰/۱۳۲	۶/۸۶۱	۰/۹۷۵	۱۸
	فضای آرام و با نشاط در خانواده	c12	۳/۱۰۵	۲/۱۲۷	۶/۲۳۲	-۰/۰۲۱	۶/۲۳۲	۰/۸۶۶	۱۰
	بهداشت و سلامت روانی خانواده	c13	۳/۲۰۶	۲/۰۴۷	۶/۲۵۳	-۰/۱۵۹	۶/۲۵۴	۰/۸۶۹	۹
	امنیت عاطفی و روانی	c14	۳/۹۴۵	۲/۲۱۵	۶/۱۶۱	-۰/۷۳۰	۶/۱۹۸	۰/۷۰۰	۱
عامل مدرسه	روابط معلمان و دوستانه بین دانش آموزان و معلمان و کارکنان	c15	۲/۸۲۶	۲/۹۷۱	۵/۷۹۷	-۰/۱۴۵	۵/۷۹۸	۰/۸۰۶	۱۴
	احساس تعلق به مدرسه	c16	۲/۲۰۴	۲/۹۲۷	۵/۱۳۱	-۰/۴۶۸	۵/۱۳۱	۰/۸۲۸	۱۶
	حمایت معلمان هم‌کلاسها و کارکنان مدرسه	c17	۲/۵۳۵	۲/۹۲۶	۵/۴۶۱	-۰/۴۴۱	۵/۴۶۱	۰/۷۶۸	۱۶
	برنامه‌های صبحگاهی شاد و متنوع	c18	۱/۴۹۸	۲/۴۹۱	۳/۹۸۹	-۰/۹۹۳	۳/۱۱۱	۰/۵۵۱	۲۱
	برنامه‌های اردویی و گردش علمی	c19	۱/۶۶۶	۲/۴۸۵	۴/۱۵۱	-۰/۸۱۸	۴/۲۳۱	۰/۵۵۸	۲۰
	توجه به نیازهای دانش آموزان در مدرسه	c20	۱/۸۵۷	۲/۴۵۸	۴/۳۱۵	-۰/۱۰۰	۴/۲۱۵	۰/۶۶۶	۱۷
	روحیه شوخ طبعی معلمان و کادر مدرسه	c21	۱/۷۲۹	۲/۶۰۸	۴/۳۳۷	-۰/۸۷۹	۴/۲۲۵	۰/۶۱۵	۱۹

برای مثال:

$$T_{C_1} = 0/133 + 0/182 + 0/201 + \dots + 0/162 = 3/819$$

$$C_{C_2} = 0/133 + 0/156 + 0/169 + \dots + 0/181 = 2/825$$

$$T_{C_1} + C_{C_2} = 3/819 + 2/825 = 6/644$$

$$T_{C_2} - C_{C_1} = 3/819 - 2/825 = -0/994$$

در نهایت یک دستگاه معادلات دکارتی ترسیم می‌شود. در این دستگاه محور طولی مقادیر شدت اثرگذاری و اثرپذیری (F+C) و محور عرضی بر اساس جهت تأثیرگذاری یا تأثیرپذیری (F-C) می‌باشد. در نمودار ۱-۴، موقعیت هر عامل بر اساس این دو شاخص مشخص شده است.

میانگین نظرات خبرگان به شرح جداول زیر می باشد:

جدول ۲. میانگین نظرات خبرگان تحقیق در خصوص ابعاد تحقیق

میانگین	ابعاد
۲.۸۳	عوامل فردی
۴.۹۵	عامل مدرسه
۳.۶	عامل اجتماعی
۸.۶	عامل محیط فیزیکی
۴.۵	عامل محیط یاددهی و یادگیری
۷.۶	عامل تربیتی
۵.۷	عامل خانوادگی

جدول ۳. نظرات خبرگان تحقیق در خصوص معیارهای لحاظ شده در مدل (بعد عامل فردی)

میانگین	معیار	بعد
۸/۳	رضایت از زندگی	عامل فردی
۸/۸	اعتماد به نفس	
۶/۶	خودکنترلی و خودمدیریتی	
۶/۴	سلامت جسمانی	
۵/۲	برداشت فرد از شایستگی های اجتماعی و فردی	
۶/۶	برونگرایی	
۶/۸	استقلال شخصی	
۵/۴	باورهای دینی	
۷/۹	نگرش مثبت نسبت به خود و محیط	
۶/۱	یادگیری	
۶/۲	اهل چالش بودن	
۷/۷	امید و هدف داشتن	
۸/۲	خوش بینی	
۸/۵	احساس معنی در زندگی (معنا دار بودن زندگی)	

۶/۷	کیفیت دوستی	
۸/۱	ارتباط دوستانه و صمیمانه با همسالان و همکلاسی‌ها	

جدول ۴. نظرات خبرگان تحقیق در خصوص معیارهای لحاظ شده در مدل (بعد عامل خانوادگی)

میانگین	معیار	بعد
۸/۷	سبک تربیتی والدین	عامل خانوادگی
۶/۶	میزان درآمد و وضعیت اقتصادی خانواد	
۶/۵	تحصیلات والدین	
۵/۳	ترتیب تولد	
۶/۰	تعداد اعضای خانواده (پر جمعیت یا کم جمعیت بودن)	
۶/۱	موقعیت اجتماعی و فرهنگی خانواده	
۹/۱	روابط صمیمی بین اعضا خانواده	
۸/۷	حمایت خانواد	
۷/۷	برنامه‌های گردش و تفریحی خانواده	
۸/۸	فضای آرام و با نشاط در خانواده	
۹/۰	بهداشت و سلامت روانی خانواده	
۵/۵	تک والدینی	

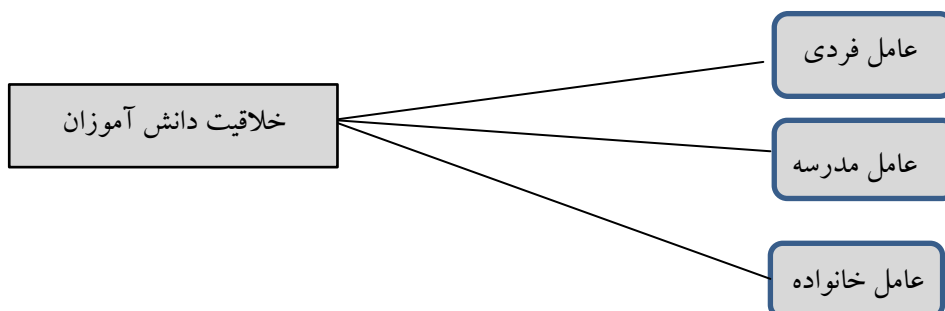
جدول ۵. نظرات خبرگان تحقیق در خصوص معیارهای لحاظ شده در مدل (بعد عامل مدرسه)

میانگین	معیار	بعد
۶/۲	عدالت آموزشی	عامل مدرسه
۹/۲	امنیت عاطفی و روانی	
۶/۷	فعالیت‌های ورزشی	
۸/۱	روابط محترمانه و دوستانه بین دانش آموزان و معلمان و کارکنان	
۷/۹	احساس تعلق به مدرسه	
۷/۱	حمایت معلمان، هم کلاسیها و کارکنان مدرسه	
۶/۷	فعالیت‌های هنری و فرهنگی	

۶/۱	نمایش فیلمهای شاد و طنز در مدرسه
۸/۳	برنامه های صبحگاهی شاد و متنوع
۸/۱	برنامه های اردویی و گردش علمی
۰/۱	نمایش دستاوردها و موفقیت های دانش آموزان
۸/۲	توجه به نیازهای دانش آموزان در مدرسه
۱/۲	وجود مشاور و متخصص روانشناسی و علوم تربیتی برای حل مشکلات دانش آموزان و همدلی با آنها
۶/۳	توجه به نیازهای دانش آموزان در مدرسه
۶/۶	اجرای فعالیت های جمعی و مشترک بین دانش آموزان و کارمندان مدرسه
۶/۵	ارتباط مستمر با والدین دانش آموزان
۶/۸	جنسیت معلم
۶/۸	استفاده از روش تدریس فعال
۶/۵	آموزش روابط اجتماعی مناسب
۸/۲	روحیه شوخ طبعی معلمان و کادر مدرسه
۶/۳	نگرش مثبت معلم نسبت به دانش آموزان
۶/۶	نگرش مثبت دانش آموزان به موضوع درسی
۶/۶	مشارکت دادن دانش آموزان در فعالیت های کلاسی
۶/۶	دادن بازخورد مثبت به دانش آموزان
۶/۸	مشارکت دادن دانش آموزان در امور مدرسه
۶/۶	اندازه کلاس درس
۶/۳	تکالیف متنوع و چالش برانگیز
۶/۸	تنوع و تناسب ارزشیابی و امتحانات
۶/۴	دسترسی به مراقبت های بهداشتی و سلامتی
۶/۷	فضای کافی و استاندارد برای فعالیت های آموزشی
۶/۷	استفاده از رنگ های شاد در طراحی کلاس و محیط مدرسه

۶/۷	استفاده از رنگ شاد در لباس دانش آموزان و کادر مدرسه
۶/۷	تمیزی حیاط و محیط مدرسه
۷/۰	دمای مناسب و نور کافی
۶/۳	بهداشت محیط مدرسه (نمازخانه، کتابخانه، حیاط تمیز و مرتب)
۶/۷	در نظر گرفتن مکانهایی برای اجتماعات دانش آموزان
۶/۳	تغذیه و مواد خوراکی سالم در مدرسه
۶/۳	استفاده از نوشته‌ها و خطاطی زیبا در مدرسه
۶/۸	سرسبزی و زیبایی محیط مدرسه
۶/۹	امکانات بهداشتی مناسب

مدل مفهومی تحقیق بشرح زیر می‌باشد که مدل اولیه تحقیق را تشکیل داده است:

شکل ۱ مدل اندازه گیری متغیرهای مستقل را در حالت تخمین استاندارد نشان می‌دهد. بارهای عاملی مدل در حالت تخمین استاندارد میزان تاثیر هر کدام از متغیرها و یا گویه‌ها را در توضیح تبیین واریانس نمرات متغیر یا عامل اصلی نشان می‌دهد به عبارت دیگر بار عاملی نشان دهنده میزان همبستگی هر متغیر مشاهده گر (سوال پرسشنامه) با متغیر مکنون (عامل ها) می‌باشد. با توجه به شکل ۱ می‌توان بارهای عاملی هر یک از سوالات تحقیق را مشاهده نمود. برای مثال بار عاملی سوال ۱ مربوط به عامل فردی (۰/۵۸) می‌باشد. به عبارت دیگر سوال اول تقریباً ۳۴ درصد از واریانس موثر بودن متغیر را تبیین می‌نماید

مقدار ۰/۶۶ نیز مقدار خطا می باشد (مقدار واریانس) که توسط سوال اول قابل تبیین نیست، واضح است که هر چه مقدار خطا کمتر باشد ضرایب تعیین بالاتر و همبستگی بیشتری بین سوال و عامل مربوطه وجود دارد. مقدار ضریب تعیین عددی بین ۰ و ۱ است که هر چه به سمت ۱ نزدیک شود مقدار تبیین واریانس بیشتر می گردد

به منظور بومی سازی متغیرهای شناسایی شده، پرسشنامه بومی سازی ابعاد در خصوص ارایه مدلی برای ارتقای شادی در دانش آموزان مقطع متوسطه شهر تهران، در اختیار خبرگان تحقیق قرار گرفت و از پاسخ دهندگان خواسته شد میزان اهمیت هر یک از عوامل مورد نظر را با مقیاس عددی ۱ تا ۱۰ نشان دهند و چنانچه عامل دیگری لازم است مورد توجه قرار بگیرد که در این پژوهش به آن توجهی نشده است به لیست اضافه نمایند. در پایان عواملی که امتیاز بالای ۷ را کسب کردند، بعنوان عوامل موثر انتخاب شدند. سپس پرسشنامه بومی سازی معیارها در اختیار خبرگان قرار گرفت و همانند پرسشنامه اول تکمیل و بررسی گردید، در نظر گرفتن امتیاز حداقلی ۷ برای تایید عوامل، بر مبنای ادبیات پژوهشی گذشته می باشد.

بحث و نتیجه گیری

در پاسخ به سؤال پژوهش مبنی بر اینکه چه عواملی در افزایش خلاقیت در دانش آموزان مقطع متوسطه شهر تهران اثر گذار است، پس از مطالعه و بررسی اسناد و مدارک علمی در این حوزه، ۸ مؤلفه اصلی برای خلاقیت در دانش آموزان مقطع متوسطه استخراج گردید. یافته ها حاکی از آن است که مؤلفه های اصلی خلاقیت در دانش آموزان مقطع متوسطه را در سه بخش عمده می توان در نظر گرفت. این سه بخش عمده عبارتند از فردی، مدرسه و خانواده طبق مطالعه اسناد و مدارک علمی در رابطه با بخش سطح فردی، مؤلفه های رضایت از زندگی، اعتماد به نفس، نگرش مثبت نسبت به خود و محیط، امید و هدف داشتن، خوش بینی، احساس معنی در زندگی (معنا دار بودن زندگی) و ارتباط دوستانه و صمیمانه با همسالان و همکلاسی ها به عنوان مؤلفه های فرعی خلاقیت به شمار می آیند و

در سطح مدرسه، مولفه‌های امنیت عاطفی و روانی، روابط محترمانه و دوستانه بین دانش آموزان و معلمان و کارکنان، احساس تعلق به مدرسه، حمایت معلمان، هم کلاسی‌ها و کارکنان مدرسه، برنامه‌های صبحگاهی شاد و متنوع، برنامه‌های اردویی و گردش علمی، توجه به نیازهای دانش آموزان در مدرسه و روحیه شوخ طبعی معلمان و کادر مدرسه به عنوان مؤلفه‌های فرعی خلاقیت به شمار می‌آیند در سطح خانواده، مولفه‌های سبک تربیتی والدین، روابط صمیمی بین اعضا خانواده، حمایت خانواده، برنامه‌های گردشگری و تفریحی خانواده، فضای آرام و با نشاط در خانواده و بهداشت و سلامت روانی خانواده به عنوان مؤلفه‌های فرعی خلاقیت به شمار می‌آیند. اجماع نظر صاحب نظران و خبرگان حاکی از آن است که این ۸ مؤلفه اصلی خلاقیت دانش آموزان، جامعیت لازم را برای پوشش خلاقیت دانش آموزان مقطع متوسطه دارا می‌باشند و احتیاج به کاهش یا افزایش این مؤلفه‌ها نمی‌باشد. بر اساس نظر سنجی خبرگان خلاقیت در سطح فردی را یکی از مهمترین و اساسی ترین عوامل خلاقیت در یک دانش آموز ارزیابی کردند. در واقع از آنجا که خلاقیت یک حالت روحی است که در فرد ایجاد می‌گردد و همچنین در افراد مختلف متفاوت است، بنابراین اهمیت این خلاقیت دو چندان می‌شود.

مولفه‌های اصلی خلاقیت دانش آموزان شامل: مدرسه، خلاقیت فردی، خانواده، رضایت از زندگی، اعتماد به نفس، نگرش مثبت نسبت به خود و محیط، امید و هدف داشتن، خوش بینی، احساس معنی در زندگی (معنا دار بودن زندگی)، ارتباط دوستانه و صمیمانه با همسالان و همکلاسیها، روابط محترمانه و دوستانه بین دانش آموزان و معلمان و کارکنان، حمایت معلمان، هم کلاسی‌ها و کارکنان مدرسه، برنامه‌های صبحگاهی شاد و متنوع، برنامه‌های اردویی و گردش علمی، توجه به نیازهای دانش آموزان در مدرسه، روحیه شوخ طبعی معلمان و کادر مدرسه، احساس تعلق به مدرسه، امنیت عاطفی و روانی، سبک تربیتی والدین، روابط صمیمی بین اعضا خانواده، حمایت خانواده، برنامه‌های

گردشی و تفریحی خانواده، فضای آرام و با نشاط در خانواده، بهداشت و سلامت روانی خانواده بودند.

تحقیق حاضر از حیث این عامل و میزان اثرش با تحقیق (آماییل، ۲۰۱۸) همسویی داشته است؛ از حیث عوامل فردی تحقیقات موند اثر سن و جنیست و محبت استاد به دانش آموز بوده اند؛ دانش آموز با رفتارهایش دوست دارد مانند بزرگترها واکنش نشان دهد و دانش و مهارت‌های لازم را فراگیرد؛ حتی برخی تحقیقات نشان داده اند که دانش آموزان پسر نیازهای فردی را دیرتر با آنچه در مدرسه می‌بینند تطبیق می‌دهند تا دختران؛ به بیان دیگر دختران زودتر از پسران می‌توانند خود را با محیط تطبیق دهند و بدین ترتیب زودتر به خلاقیت و نشاط دست خواهند یافت (صمدی و همکاران، ۱۳۹۷) از سوی دیگر دانش آموزان دختر دیرتر از دانش آموزان پسر با دیگران تعامل برقرار می‌کنند و بیشتر دوست دارند استقلال داشته باشند؛ در خصوص عوامل فردی عاملی دیگر نیز در تحقیقات دیده شده است؛ بیشتر دانش آموزان دختر و پسر مایل هستند که استاد مرد داشته باشند (سودرسانا و همکاران، ۲۰۱۹) از حیث عامل مدرسه، تحقیق حاضر با توجه به تأیید اثر با تحقیق (لیسگر، ۲۰۱۰) همسویی داشته است؛ به عنوان مثال با تحقیقی بر روی نقش دوستان در خلاقیت دانش آموزان نیوزلند نشان داده شده است دوستان نقش مهمی در خلاقیت و بهزیستی دارند؛ ایجاد محیط دوستانه و دوستی در مدرسه دیده می‌شود و نقش مدرسه به عنوان عاملی بی‌بدیل همواره می‌بایست مورد توجه قرار گیرد. فرضیه سوم تحقیق که نشان داد عامل خانواده بر خلاقیت دانش آموزان اثرگذار نبوده است؛ با تحقیقات (لین و همکاران، ۲۰۱۸) غیرهمسو و با (پاترا و سائور، ۲۰۱۶) همسو بوده است؛ یکی از دلایل در عدم تأثیر ناشی از درآمد خانواده می‌باشد که در تحقیق پاترا و سائور عدم تأثیر این عامل (عامل خانوادگی در خلاقیت) دیده می‌شود؛ اما یکی از دلایل تأثیرگذاری می‌تواند زندگی ایده آل قلمداد شود؛ این نوع زندگی می‌تواند باعث اثرگذاری بر شخصیت و

سلامت روانی دانش آموز شود که در صورت فراهم نبودن شرایط می تواند خلاقیت دانش آموز را مخدوش نماید

بنابراین انتخاب و بکارگماری شایسته ترین افراد در هر شغل، یکی از مهم ترین مسائل و تصمیمات است. معلمان در مدارس یکی از موضوعات مطرح در این حیطه است و در این رهگذر، معلمان به سبب تأثیرگذاری در عملکرد دانش آموزان اهمیت بسزایی دارند. بنابراین، شناخت ابعاد خلاقیت دانش آموزان هم برای توسعه و هم برای ارزیابی سطح خلاقیت دانش آموزان عامل اساسی به شمار می رود. برای دست یابی به خلاقیت در دانش آموزان بهتر است به تمام جوانب خلاقیت (فردی، مدرسه، خانواده) پرداخته شود. زیرا با توجه به میزان اهمیت هر یک از مولفه ها و زیر مولفه های خلاقیت می توان به طور قطع گفت که هر سه مولفه با ضریب اندکی تفاوت می توانند در خلاقیت دانش آموزان موثر باشند. لذا انتظار می رود زمانیکه مؤلفه ها و محورهای خلاقیت تعیین می شود، انتخاب و انتصاب معلمان با توجه به این مؤلفه ها صورت گیرد و برای جلوگیری از به هدر رفتن نیرو و سرمایه، اولویت های مربوط رعایت گردد. پس آنچه در حال حاضر مهم تلقی می شود، آن است که برای ترسیم وضعیت بهینه یا مطلوب نظام آموزش و پرورش نیاز است شایستگی ها، مهارت ها و نقشهای مورد نیاز مرور شود. در پژوهش حاضر تلاش شد تا با ارزیابی وضع موجود خلاقیت دانش آموزان و رتبه بندی مؤلفه های خلاقیت دانش آموزان مقطع متوسطه، گامی کوچک در جهت بهبود کیفیت خلاقیت در آموزش و پرورش برداشته شود.

منابع

- امینی، علی؛ محبوبی، کمال و نوری، سالار. (۱۳۹۳). بررسی وضعیت موجود و مطلوب نقش مدیران مدارس در توسعه خلاقیت و تفکر انتقادی دانش آموزان مقطع دبیرستان شهر تهران از نظر دبیران. اولین کنفرانس بین المللی مدیریت، حسابداری و اقتصادی، شیراز.
- پناهی، محمدحسین و دهقانی، حمید. (۱۳۹۱). بررسی عوامل موثر بر شادی دانشجویان با تاکید بر مشارکت اجتماعی. جامعه شناسی کاربردی، ۲۳ (۳)، ۱۸-۱.
- خسروجردی، نرجس و محمودی، مسعود. (۱۳۹۳). مدرسه، خانه ای امن برای زندگی کردن و زندگی آموختن. همایش ملی معماری، شهرسازی و توسعه پایدار با محوریت خوانش هویت ایرانی اسلامی در معماری و شهرسازی، مشهد، موسسه آموزش عالی خاوران.
- دانشجو، خسرو؛ حسینی علمداری، آرش و معینی پور، محمد. (۱۳۹۷). ارزیابی موفقیت آموزش معماری ایران بر ارتقا خلاقیت و تصور خلاق دانشجویان (مطالعه موردی: دانشگاه ملایر). نشریه علمی پژوهشی فناوری آموزش، ۱ (۴)، ۱۷-۵.
- صالحی عمران، ابراهیم و عابدینی، میمنت. (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین شادکامی با موفقیت تحصیلی دانش آموزان در فضاهای آموزشی استان مازندران با تاکید بر نقش برنامه ریزی آموزشی. مجله مطالعات برنامه ریزی آموزشی، ۷ (۱۳)، ۱۴۵-۱۲۱.
- صمدی، پروین؛ رجایی پور، سعید؛ آقاحسینی، تقی و قلاوندی، حسن. (۱۳۹۷). تبیین جو یادگیری اثربخشی بر اساس مولفه های مدیریت کلاس درس در مدارس راهنمایی شهر ارومیه. مجله اندیشه های نوین تربیتی، ۱۳ (۱۴)، ۱۷۶-۱۵۵.
- عباسی، لطف اله؛ باقری، مریم و کردستانی، فرشته. (۱۳۹۷). بررسی رابطه سرمایه انسانی با خلاقیت و نوآوری کارکنان مدارس دولتی شهر تهران. مجله ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۸ (۲)، ۲۲۸-۲۰۹.
- نیازآذری، کیومرث. (۱۳۹۱). بررسی نقش مدیریت دانش بر خلاقیت دبیران در مدارس متوسطه. فصلنامه مدیریت، ۸ (۲۱)، ۸۷-۷۹.

- Amabile, T. M. (2018). *Creativity in context: Update to the social psychology of creativity*. Routledge .
- Chadwick, W. (2018). *Significant others: creativity & intimate partnership*. Thames & Hudson .
- Lian, B. , Kristiawan, M. , & Fitriya, R. (2018). Giving Creativity Room To Students Through The Friendly School's Program. *International Journal of Scientific & Technology Research*, 7(7) .
- Lisger, R. (2010,). The effect of virtual lab and gender toward students' creativity of physics in senior high school. In *Journal of Physics: Conference Series* (Vol. 1108, No. 1, p. 012043). IOP Publishing .
- Mardanshahi, M . M. (2015). The roie of life skills training on happiness and entrepreneurship characteristics of incoming students in Sari Agricultural sciences and Natural Resources University students . *International journal of Agriculture and Crop Sciences* . , 8 (3) , 406 – 411 .
- Patra, J. E. , & Saur, B. W. (2016). Creativity and tolerance of ambiguity in fashion design students. *International Journal of Fashion Design, Technology and Education*, 12(1), 96-104 .
- Shaheen, R. Z. (2018). *A qualitative investigation to develop Interior Design pedagogy that foster students' creativity* (Doctoral dissertation, Anglia Ruskin University) .
- Sinclair, S. (2018). Creativity, Criticality and Engaging the Senses in Higher Education: Creating Online Opportunities for Multisensory Learning and Assessment. In *Creativity and Critique in Online Learning* (pp. 103-122). Palgrave Macmillan, Cham .
- Sudarsana, I. K. , Pertiwi, N. G. A. A. R. , Selasih, N. N. , & Yuliani, N. M. (2019, March). Application of technology in learning the religion of Hindu as an educational efforts to improve the creativity of students. In *Journal of Physics: Conference Series* (Vol. 1175, No. 1, p. 012164). IOP Publishing .

